

בדלתיים תוחות

בין חובת הבנק לחובת הלקוח

פסק דין תקדימי קובע: בנק רשאי לסגור חשבון לקוח שלא יספק מידע הנדרש בהתאם לחקיקה בתחום איסור הלבנת הון, על מנת לזהות ולבחון פעולות בלתי רגילות בחשבון הלקוח. לפסק הדין תרומה משמעותית לאופן בחינת סבירות פעולותיו של התאגיד הבנקאי

בפעולות הנעשות במסגרת חשבונות לקוחותיו ולאחר פעילות בלתי רגילה המבוצעת במסגרתם. ההוראה נועדה, כעולה מהמ"בוא לה, לתת בידי הבנקים סמכויות ואמצעים לאיתור פעולות העשויות להיקשר להלבנת הון ולמניעת המשך ביצוען וכן להבטיח יציבות ואמינות של המערכת הבנקאית כולה.

סעיף 24 להוראה מוסיף וקובע, כי אי הענות לקוח למסור פרטים הנדרשים למילוי הוראות החקיקה בתחום איסור הלבנת הון, וכן יסוד סביר להניח כי פעולה בחשבון קשורה להלבנת הון, **יחשבו כסיבה לסירוב סביר לפתיחת חשבון וניהולו** לעניין חוק הבנקאות (שירות ללקוח), הקובע, בין היתר, כי תאגיד בנקאי לא יסרב סירוב בלתי סביר לפתוח חשבון עו"ש בשקלים ולנהלו, כל עוד החשבון בזכות.

יובהר, כי בהתאם לחקיקה בתחום איסור הלבנת הון, מתמ"צה תפקידם של הבנקים ב"פקיחת עין" ובבדיקה ודרישה לצורך הבנת הפעילות המתבצעת בחשבונות המתנהלים אצלם ואיתור פעולות אשר בהתאם למאפיינים שנקבעו בחיקוקים השונים מקימות יסוד סביר להניח כי הן קשורות להלבנת הון. לא מוטל על הבנקים לקבוע ולהכריע האם הפעילות אכן קשורה בפועל להלבנת הון.

מהו היקפה של אותה חובת בדיקה ודרישה המוטלת על בנקים; כיצד זו משליכה על חובות הלקוח כלפי הבנק; ומה השלכותיה על זכותו של הבנק לסגור חשבון? שאלות אלה ונוספות, זכו לאחרונה למענה בפסק דין תקדימי של בית המשפט המחוזי מרכז, מפי השופט בנימין ארנון (ה"פ 11043-12-08) בתובענה בה התבקש בית המשפט, בין היתר, לחייב בנק לפתוח מחדש חשבון שנוהל אצלו על שם חברה, לאחר שזה נסגר.

באותו מקרה, ניהלה החברה חשבון קרדיטורי שאופיין לאורך שנים ביתרות זכות נמוכות יחסית. החל ממרץ 2008, חל שינוי חד באופי ובהיקף הפעילות בחשבון החברה, שבא לידי ביטוי בהע-

על רקע סגירת חשבון בנק של חברה והגשת תובענה משפטית כנגד בנק להורות לו לפתוח את החשבון מחדש, הועמדו למבחן שתי סוגיות עקרוניות מתחום איסור הלבנת הון ויחסי בנק-לקוח. הראשונה נוגעת להיקף הדרישה והבדיקה שעל בנק לערוך מכוח אותה חקיקה; השנייה נוגעת לשיקול הדעת המסור לבנק, בהתאם לה, לסרב לנהל חשבון, וזאת גם על רקע הוראות חוק הבנקאות ועקרונות העומדים ביסוד מערכת היחסים בין בנק ללקוח בשנת 2000 נחקק חוק איסור הלבנת הון, כחלק מהמאבק הבינלאומי בנגע הלבנת ההון. במסגרת החוק הוצבו הבנקים, כ"שומרי סף", על שמירת האינטרס הלאומי והציבורי במלחמה בהלבנת ההון, וכלשונו של בית המשפט: **"חוק איסור הלבנת הון מקנה למערכת הבנקאית תפקיד מרכזי ביישום התכלית החקיקתית המונחת ביסודו"**. הדבר בא לידי ביטוי במיוחד בחובות הדיווח בהן חבים הבנקים על-פי החוק, ביחס לפעולות שמקימות יסוד להניח כי הן קשורות להלבנת הון. על מנת "לעודד" את הבנקים למלא תפקידם זה ללא חשש, קובע החוק פטור מאחריות פלילית, אזרחית ומשמעית בגין דיווחים אלה.

הבנקים "צוידו" בכלים פרקטיים לזיהוי פעולות המקימות יסוד להניח כי הן קשורות בהלבנת הון, המוצאים ביטויים, בין היתר, בצו איסור הלבנת הון (חובות זיהוי, דיווח וניהול רישומים). כך למשל, קובע סעיף 9(א) לצו כי על בנק לדווח "על פעולות שלאור המידע המצוי ברשותו, נחזות בעיניו כבלתי רגילות". הצו מפרט גם רשימה (לא סגורה) של פעולות "בלתי רגילות" שאמורות להדליק "נורות אדומות". בבסיס חובת הדיווח, עומדת אם כן ההנחה, כי ברשות הבנק "מידע" הנוגע לפעילות הלקוח וכי על הבנק חובה לעקוב באופן שוטף אחר פעילות זו.

חובה זו, נקבעה במפורש גם בסעיף 14 להוראות ניהול בנקאי תקין 411 של המפקח על הבנקים. כן מטיל סעיף 14 להוראה חובה על הבנק לבחון "באופן מוגבר" האם קיים היגיון כלכלי או עסקי

את חשבונו בשקיפות מלאה ולמסור לבנק מידע ביחס לפעילות המבוצעת בחשבונו. במילים אחרות, החובה המוטלת על הבנקים, לסייע **"לחשוף את פרצופן האמיתי של פעולות הנחזות על פניהן להיותן תמימות בעוד אשר תכליתן היא הלבנת הון"** (כפי שה־ תבטא בית המשפט העליון באחד מפסקי הדין) קשורה קשר בל ינתק לחובת הלקוח לנהל את חשבונו בשקיפות מלאה ולזכותו של הבנק לדרוש מידע הנוגע לפעילות הלקוח. אם לא יימסר המידע, או שיימסר מידע לא מספק, רשאי הבנק לסגור את חשבונו הלקוח.

בעניין זה, כפי שקבע בית המשפט, הסתירה החברה מהבנק עובדות מהותיות ביחס לפעולות שבוצעו בחשבונו, על אף שה־ תבקשה במספר הזדמנויות לחשוף מידע זה. מבחינה זו, ציין בית המשפט, ניתן לקבוע שהחברה הפרה את האמון שהבנק נתן בה וכי התנהלותה נגועה בחוסר תום לב המהווה שיקול מהותי התומך בסירוב הבנק לפתוח מחדש את חשבונו.

תרומתו וחדשנותו של פסק הדין אינה מתמצית רק בתחום איסור הלבנת ההון. לפסק הדין תרומה משמעותית גם בכל הקשור לאופן בחינת **סבירות** פעולותיו של התאגיד הבנקאי בכלל וסבירות סירובו לספק שירותים בנקאיים בפרט.

בית המשפט קיבל את טענת הבנק, כי כאשר ב"סבירות" עסקי־ נן, אזי תיתכנה גישות שונות שכולן תהיינה ב"מתחם הסבירות", כי אין דרך אחת נכונה שאין בלתה וכי רק קבלת החלטה על־ידי התאגיד הבנקאי אשר תחרוג **באופן קיצוני** ממתחם הסבירות הבנקאי תצדיק התערבותו.

חשיבותו של פסק הדין הינה, אם כן, אף בהגדרת גבולות התערבותו של בית המשפט בהחלטות התאגיד הבנקאי וחיידוד ההלכה לפיה בית המשפט אינו מחליף את שיקול דעתו בזה של הבנק, כל עוד אינו חורג באופן קיצוני ממתחם הסבירות, אף אם ניתן היה להפעיל את שיקול הדעת באופן אחר. ■

ברות כספים, בסכומים גדולים, לחשבון – בעיקר ממקור חיצוני אחד – ובהעברתם מיד בסמוך לחשבונו החברה בבנקים אחדים, כשמקור הכספים אינו בפעילות עסקית שוטפת אופיינית של החברה. פעולות חריגות אלה, שעל פניהן נעדרו כל הגיון עסקי, כלכלי או בנקאי התואם את פעילות החברה או את ציפיות הבנק לגבי פעילותה, היוו, בין היתר, בסיס לקבלת ההחלטה לסגור את החשבון.

לכך התווספה העובדה, כי במענה לפניית הבנק לחברה לקבלת הסברים לפעילותה החריגה, מסרה החברה לבנק במהלך החודש שים שקדמו לסגירת החשבון, גרסאות שונות וסותרות. רק במהלך הדיון הצהירה החברה, כי מקור הכספים במימון חוץ־בנקאי והער בירה לבנק אסמכתאות הקשורות לפעילותה. בכך, טענה החברה, יש כדי לשלול כל יסוד להניח כי מדובר בפעילות הקשורה להלבנת הון ו"לשמוט" את הבסיס לסירובו של הבנק לפתוח ולנהל עבורה חשבון במסגרתו, סירוב שלטענתה הינו בלתי סביר.

בדחות את התובענה, קבע בית המשפט, כי במועד קבלת ההחלטות לסגור את החשבון, התקיימו המאפיינים הקבועים בחקיקה בתחום איסור הלבנת הון, לפיהם קיים יסוד סביר להניח כי הפעילות עשויה להיות קשורה להלבנת הון אסורה. משכך, סירובו של הבנק להמשיך ולנהל את החשבון הינו סירוב סביר בהתאם לסעיף 24 להוראה.

כן קבע בית המשפט, כי לאחר שהבנק קיבל מהחברה הסברים שונים וסותרים בזמן אמת לפרש הפעילות החריגה בחשבונו, אין לדרוש מהבנק להמשיך **"ולנהל חקירות על מנת לאשש או לסתור את טיעוניה של החברה לפיהם מקור הכספים בפעילות לגיטימית"**.

קביעה זו מביאה לידי ביטוי את נקודת האיזון הראויה בין חרבתו של הבנק לעקוב, לבחון ולהכיר את פעילות הלקוח, על מנת לזהות פעולות בלתי רגילות בחשבונו, לבין חובת הלקוח לנהל